

2008-06-02

Dnr: 100-1430-2008

Ert datum: 2008-04-09

Er ref: Ku2008/660/KV

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Riksantikvarieämbetets synpunkter på "Rapport från Rådet för arkitektur, form och design" (2008:1)

Det är med stort intresse som Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har tagit del av rapporten. Frågan om ett centrum för arkitektur form, design och gestaltning av den gemensamma miljön är angelägen. RAÄ anser dock att:

- Utredningen saknar väsentliga kulturmiljöperspektiv kring arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön och att dessa perspektiv behöver få en tydligare plats i den föreslagna nya centrumbildningen.
- Arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön behöver tydligare relateras till samhällsplaneringens processer och samhällsbyggandet, med större vikt vid ombyggnad och förändring i befintliga miljöer.
- Förslaget till centrumbildningen bör tillvarata kombination med musei- och arkivfunktionen och utveckla organisationen med ett tydligt kulturarvsperspektiv.

RAÄ har varit engagerat i frågorna för arkitektur, form och design i samband med att de första initiativen togs i mitten och slutet av 1990-talet för att utforma en politik. RAÄ samverkar med flera centrala myndigheter om frågor som berör området arkitektur, form, design och den gemensamma miljön. Här vill vi framhålla RAÄ:s ansvar i miljömålsarbetet, uppdragen kring hållbar utveckling, den europeiska landskapkonventionen och regional utveckling. Dessutom har RAÄ deltagit i Storstadspolitiken genom arbetet med projektet "Storstadens arkitektur och kulturmiljö" och med programarbetet "Det moderna samhällets kulturarv" med ansvar för kunskapsuppbyggnaden kring modernismens epok. Många gånger, men inte alltid, sammanfaller höga arkitektoniska värden och kulturhistoriska värden. Sedan 2001 har RAÄ varit särskilt engagerat i arbetet med tillgänglighet. Anpassning och förändring av kulturhistorisk värdefull bebyggelse till större tillgänglighet för besökare med funktionshinder har varit och är en angelägen fråga för kulturarvssektorn. RAÄ har haft ett tvärsektorielt ansvar för att

2008-06-02

Dnr: 100-1430-2008

samordna berörda myndigheter kring utvecklingsarbeten för anpassning av kulturhistoriska byggnader och miljöer.

Med denna bakgrund kring RAÄ:s engagemang för frågorna kan vi konstatera att kulturarvsperspektiven i rapporten från Rådet för arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön, gärna hade kunnat vara tydligare. Utredningen lyfter fram nyproduktion och nybyggnad medan de omfattande uppdragen i samhället finns inom ombyggnad, tillbyggnad och förvaltning. RAÄ saknar en kvalificerad diskussion kring dess frågor i förslagen för en framtida mötesplats. Det är också olyckligt att här kulturarvsperspektiven istället fått en sekundär placering i organisation kring dessa frågor och det tror vi inte gagnar utredningens målsättningar på sikt.

Redan i rapportens förord konstateras att allt från hemslöjdens kulturarv till forskning kring boende och miljö har lagt grunden till flera framgångsrika företag (sid. 3). Ändå är kulturarvsperspektiven inte särskilt framlyfta för den föreslagna centrumbildningen. Vidare finns i rapportens inledande kapitel med en översikt kring hur frågorna kring arkitektur, form och design är organiserade i några valda europeiska länder. Där framgår till exempel att i Nederländerna och Danmark har frågorna kring arkitektur och design medvetet förts samman med bevarandeområdet (sid. 45) och betraktas som en utvecklingsfråga i kontakt med kulturhistorien. RAÄ saknar ett sådant ställningstagande för Sveriges del i rapporten kring förslaget om bildandet av ett nytt centrum för arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön.

I rapportens avsnitt med förslag (sid. 47) beskrivs hur en ny organisation "kan bidra till att främja och förmedla kunskap om hur en ökad kvalitet inom arkitektur, form och design kan bidra till samhällsutvecklingen". Här saknar RAÄ en diskussion och förslag om hur också tillbyggnad, ombyggnad och ändringar ska införlivas i det kvalitetshöjande arbetet. De stora uppdragen i byggsektorn ligger inom ombyggnad och tillägg i befintliga miljöer från olika epoker och de omfattande uppdragen återfinns i efterkrigstidens miljöer. Här ser RAÄ att en kraftsamling kring kulturhistoriska värdenas tillvaratagande, i kombination med utveckling och förändring är avgörande och bör vara en självklar samverkansuppgift.

I förslagen kring den nya organisationens uppgifter saknar RAÄ tydliga målsättningar kring stadslandskap, infrastruktur och samhällsplanering. Ett centrum för arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön borde få tydliga och långtgående uppdrag kring dessa frågor. Förhållandet mellan delar och helhet i den fysiska miljön måste uppmärksammas på ett bättre sätt.

RAÄ instämmer i rapportens skrivningar om att en genomarbetad gestaltning av den fysiska miljön stärker medborgarnas livskvalitet (sid. 47). Här finns ett forsk-

2008-06-02

Dnr: 100-1430-2008

ningsfält kring relationen människa – byggd miljö som måste stärkas, vilket rapporten också framhåller. Gränssnittet mellan människors brukande och värdering av den byggda miljön och insatser kring bevarandet av kulturhistoriska miljöer hänger nära samman. Här anser RAÄ att det behövs utökad tvärvetenskaplig forskning och tvärsektoriell kunskapsuppbyggnad. Långsiktig hållbarhet, klimat och miljöhänsyn är andra viktiga frågor som rapporten pekar på och som väntas ha djupgående effekter på bruket av den byggda miljön, på samhällsbyggnad och utformningen av enskilda byggnader. Här finns ett stort engagemang hos medborgarna, vilket från mångfalds-, delaktighets- och demokratisynpunkt är viktigt att fånga upp inom den föreslagna centrumbildningen.

RAÄ instämmer i rapportens betoning på stadsbyggnadsfrågornas betydelse för människorna och vikten av gemensamma miljöer för människors möten och utveckling av sociokulturella värden. För att gemensamma miljöer ska fungera och vara fortsatt attraktiva krävs inte bara nya gestaltungsuppdrag utan lika betydelsefull är frågan kring vård och förvaltning av dessa gemensamma miljöer. Här handlar det om omhändertagandet av allt från vardagsnära miljöer till värden av offentlig konst.

Rapporten framhåller problemet med att kompetensen på den kommunala nivån kring planer och planprocesser har minskat på grund av att antalet stadsarkitekter har minskat de senaste åren (sid. 49). Här vill RAÄ föreslå att parallellt med att arkitekt- och plankompetensen stärks bör även den antikvariska kompetensen förstärkas på kommunal nivå. Samverkan mellan arkitekter och antikvarier är eftersträvansvärd för att nå hög kvalitet kring utveckling och förvaltning.

RAÄ vill gärna instämma i analysen kring kunskapsbehov och förmedlingsinsatser (sid. 50-51). Beskrivningen av fältet och förslaget till insatser ligger nära de verksamheter som kulturmiljöområdet arbetar med. Här skulle tvärsektoriell samverkan kring utvecklingsfrågor och bevarandefrågor, forskning och utveckling kring värdeskapande mekanismer och dess effekter på samhällsutvecklingen samt förmedlingsinsatser, kunna utvecklas med kulturmiljöområdets erfarenheter kring frågorna.

RAÄ anser att rapportens förslag till Centrum för arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön är intressant och genomlyst i redovisningen. RAÄ kan dock inte instämma i alla ställningstaganden. Utredningens förslag att den nya organisationen skulle frångå sig Arkitekturmuseets arkiv vill RAÄ bestämt ta avstånd från. Utredningen menar att digitaliseringen innebär att arkivhandlingarna skulle bli mindre intressanta. RAÄ har motsatt erfarenhet från omfattande projektarbeten inom ABM-sektorn där digitaliseringen tvärtom har skapat ett större intresse för originalen i många avseenden. Det måste poängteras att de analoga handlingarna som hittills samlats i arkivet antagligen

2008-06-02

Dnr: 100-1430-2008

kommer att få ett ökad värde och intresse knutet till sig i framtiden. Autentiska dokument kommer även fortsättningsvis att vara intressanta för forskning om fysisk miljö och formfrågor och kan därmed stärka centrumbildningen. En nära samverkan kring kulturarvsperspektiven i den nya centrumbildningens målsättningar och uppdrag är därför viktiga.

I rapporten föreslås samarbete med myndigheter och organisationer i två steg (sid. 61). Här saknas RAÄ men även andra statliga organisationer i den närmaste samarbetskonstellationen och i den tänkta federationen. En stor och aktiv grupp att samverka med inom den statliga sektorns fastighetsägare är organisationen "Samverkansforum" som organiserar 12 statliga myndigheter, bolag och organisationer. Inom Samverkansforum finns bland annat nätverket för Arkitektur och kulturmiljö där frågor inom det aktuella området behandlas och utvecklas. RAÄ kan se nära samverkansfrågor för kunskapsutvecklingen kring bland annat värdeskapande, utvärdering av arkitektur, samhällsförändringar och bevarandeprocesser samt relationen människa och miljö. Rapporten saknar tyvärr dessa perspektiv kring förändring av befintliga miljöer.

Rapporten uppehåller sig inte alls vid interiörer, inventarier och föremål, likaså saknas diskussioner kring offentlig utsmyckning och konst. För att kunna utveckla designområdet är historiska perspektiv ovärderliga eftersom det inom designområdet med jämna mellanrum återkommer vissa formspråk och ideal. RAÄ anser att inventariernas och föremålens vård och bevarande är centrala aspekter som vi vill lyfta fram och som rapporten inte tillräckligt framhåller.

Vidare anser RAÄ att Centrum för arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön på ett tydligare sätt bör inbegripa kulturarvsaspekterna både i utställnings- och forskningsverksamhet. Härmed fångas människans bruk, erfarenheter, värderingar och relation till de gestaltade fysiska miljöerna. RAÄ saknar också tydliga skrivningar för den nya centrumbildningen med målsättningar kring samhällsplanering och långsiktigt hållbart utvecklingsarbete. Till samhällsplaneringen och de processer som är knutna till denna finns utrymmet och möjligheterna för en demokratisk medborgardialog. Här skulle den nya centrumbildningen kunna bli ett forum för en bred samhällsdebatt och skapa opinion och engagemang kring de förändringsprocesser som samhället står inför. De historiska perspektiven som kulturmiljöområdet kan bidra skulle här också ge ett viktigt bidrag till analysen.

2008-06-02

Dnr: 100-1430-2008

Sammanfattande synpunkter:

- Kulturmiljöaspekter kring arkitektur, form, design och gestaltning av den gemensamma miljön behöver få en tydligare plats i den nya verksamheten
  - Större fokus bör läggas på form och kvalitetsfrågor kring ombyggnad och förändringar i befintliga miljöer och byggnader
  - Vård av interiörer, inventarier och föremål behöver uppmärksammas
  - Ett historiskt och humanistiskt perspektiv behöver tydliggöras i uppdraget för den föreslagna centrumbildningen
- Arkitektur, form och design behöver tydligare relateras till samhällsplanering och samhällsbyggande i stort
- Förslaget med centrumbildning behöver organisatoriskt utvecklas för att tillvarata kombination med museifunktionen
  - Behåll arkivfunktionen på Arkitekturmuseumet
  - Ta med RAÄ i federationen

Detta yttrande har beslutats av riksantikvarien Inger Liliequist efter föredragning av utredaren Karin Arvastson. Även överantikvarien Per-Magnus Nilsson och avdelningschefen Sven Göthe har varit med i den slutliga handläggningen.

Inger Liliequist

Karin Arvastson